

Глобальні трансформації та інтеграційні процеси

(Суми, червень 2021)

Грицяк Ігор Андрійович,
професор кафедри міжнародних відносин та міжнародного права
Факультету права та міжнародних відносин
Київського університету імені Бориса Грінченка,
к.ю.н., д.держ.упр., професор,
секція Історія міжнародних відносин: інституціональний, глобальний
<academy_pa@ukr.net>; 096-342-92-68; 050-731-6128

Світовий розвиток на початку третього тисячоліття характеризується фундаментальними змінами і непередбачуваними перспективами, про що свідчить динамічний вплив на нього глобальних трансформацій та інтеграційних явищ і процесів. Глобалізація та інтеграція, як справедливо зазначають науковці, - це два процеси, які на перший погляд є автономними, але при глибшому дослідженні з'ясовується не лише взаємозв'язок між ними, а й складне підґрунтя нелінійного, часто суперечливого, нерівномірного процесу.

Глобалізація рішуче заявила про себе в 1990-х роках як складний і багатогранний процес, який має безліч найрізноманітніших проявів та включає ще більший спектр проблем. У спробі все-таки якось упорядкувати її сутнісні прояви в реальному житті, науковці пов'язують глобальні трансформації з існуванням світового ринку, глобальними комунікаціями (інформаційною інфраструктурою) та глобальною масовою культурою.

Більшість аналітиків сходяться в поглядах на розуміння глобалізації 1990-х років передусім як фінансової інтеграції. Глобальна фінансова система фактично стала універсальною в своїй досяжності через вплив таких її головних установ, як Світовий Банк (СБ) та Міжнародний Валютний Фонд (МВФ), Світова Організація Торгівлі (СОТ), економічні структури Європейського Союзу. З цих міркувань, саме закінчення холодної війни зумовило подальше поширення глобалізації, а тому можна взяти до уваги її розмах як започаткування відмінностей між Заходом і Сходом часів холодної війни та часів після холодної війни.

Однак такий аналіз, як зауважує Я. Кларк, таїть в собі певну небезпеку. Проблема полягає в тому, що оцінювання глобалізації просто як наслідку кінця холодної війни є нехтуванням протяжністю (ступенем міри), до якої глобалізація, можливо, також служила причиною її кінця. У цьому випадку глобалізація, можливо, свідчить про *тривалість* замість *перерви* між двома періодами [1, с. 643].

Хоча науковці розходяться як щодо точної суті глобалізації, так і щодо її початку, вони загалом погоджуються, що глобалізація передбачає перетікання потоків інформації, товарів, людей та ресурсів через державні кордони і що ці потоки, які напевно з'явилися не пізніше, ніж у ХІХ столітті, як побічні продукти капіталізму та імперіалізму, останнім часом прискорилися. У такому разі сучасне поняття глобалізації зводиться до наслідку нестримного капіталізму та бурхливої модернізації. Тому точнішим терміном для означення актуальних процесів у світовій економіці, як вважає О. Мотиль, може бути “турбо-капіталізм” [2, с. 65].

Глобалізація, на думку В.В. Зінченка, – це багатовіковий соціально-історично і соціально-природничо розгортаючий процес становлення єдиних для всієї планети біосоціальних структур, зв'язків і відносин [3, с. 95-96].

Як тривалий процес інтеграції національних держав з метою розв'язання глобальних проблем, завдяки якому досягнення, рішення і діяльність людей в одній частині земної кулі справляють значний вплив на окремих людей і їхні спільноти в усіх частинах світу, глобалізація сприймається як своєрідний феномен трансформації.

Сучасні глобальні трансформації супроводжуються посиленням інтеграційних процесів. Глобалізація та інтеграція є двома паралельними процесами, які доповнюють один одного. Про це свідчать явища і процеси, які відбуваються в різних місцях земної кулі і стосуються тих чи інших країн чи групи країн. Яскравими прикладами цьому можуть бути європейська та євроатлантична інтеграції, які зумовлені глобалізацією, “підживлюються” нею та спричиняють мультиплікаційний ефект. Йдеться, зокрема, про поглиблення і

розширення тих явищ і процесів, які досягають певних практичних результатів і наслідків типу приєднання до Європейського Союзу чи Північно-Атлантичного Альянсу (НАТО) нових країн.

Загальновідомо, що здійснення будь-якої політики, зокрема й інтеграційної, проводиться у певний спосіб та відбувається з використанням відповідних засобів і методів. Європейська та євроатлантична інтеграції України, як цілком свідомий і найбільш перспективний стратегічний вибір у 90-х роках минулого століття молодією Українською державою, є складним і довготривалим процесом, який також має бути забезпечений відповідним методологічним інструментарієм, науково виваженим і практично зорієнтованим. Відповідна робота в цьому напрямі вже проводилася в попередні роки, результатом чого були певні здобутки у створенні політико-правового та інституційно-управлінського механізмів інтеграції України до Європейського Союзу та Північно-Атлантичного Альянсу. Однак зі зміною політичних гравців на українсько - європейській арені відбувалися і зміни у виборі пріоритетів щодо способів (механізмів) реалізації державної політики у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції.

Тим не менше, якими б не були кон'юнктурні уявлення представників органів державної влади України про інтеграційні дії, варто зауважити, що вони продовжують здійснюватися в контексті вимог Європейського Союзу, які відображені у таких критеріях, як політичні, економічні, так звані «членські» та управлінські, які ще прийнято називати Копенгагенськими (1993 р.), доповненими Мадридськими (1995 р.). Суть їх полягає в тому, що вони передбачають наявність у країнах-претендентах на вступ в Євросоюз насамперед: політичної стабільності установ, які покликані гарантувати демократію, верховенство права, дотримання прав людини та захист прав національних меншин; економічної системи, що має характеризуватися ефективною діючою ринковою економікою; зобов'язань, що випливатимуть з факту вступу в ЄС, і, зокрема, визнання новими державами-членами принципів політичного, економічного та монетарного об'єднання; перебудови країнами-заявниками власних адміністративних інституцій, які б, по-перше, відповідали копенгагенським

критеріям, а по-друге, були здатні впроваджувати положення *aquis union* (тобто правові норми “зведення правил і вимог союзу”).

Якщо процедурні моменти європейської інтеграції, тобто інтеграції до Європейського Союзу, вже вироблені, прописані й зафіксовані у відповідних документах і є навіть загальновідомими, то процедури євроатлантичної інтеграції, тобто процедури вступу в НАТО, виглядають менш чіткими. Більше того, немає зафіксованих вимог щодо необхідності вступу спочатку в НАТО, а потім в ЄС. Не дивлячись на це, не варто забувати, що ЄС та НАТО в останні десятиліття виробили власну модель прийняття нових членів за формулою “країна-претендент – НАТО – ЄС”. Така формула запроваджена для країн колишнього соціалістичного табору та країн Балтії, народи яких та вище державне керівництво цих країн після падіння Берлінської стіни в 1989 році, яке по-суті спричинило закінчення Холодної війни в Європі, продемонструвало чітку політичну волю інтегруватися в Європейський Союз.

Кремлівські ідеологи-пропагандисти та їхні прибічники в Україні – сучасні представники п'ятої колони - продовжують поширювати міф про те, що нібито достатньо вступити в Європейський Союз, а в НАТО - необов'язково. При цьому ними ігнорується той факт, що членства спочатку в НАТО, а потім і в ЄС набули європейські країни останніх 2004, 2007 та 2013 років розширення. Суть саме такої послідовності полягає в тому, що держави-засновники ЄС за прикладом “належних господарів” (які спочатку обгороджують свою територію та вживають інших заходів безпеки перед тим, як розпочинати зводити будівлі та інфраструктурно облаштовуватися), вирішили насамперед допомогти створити безпечні умови розвитку і євроінтеграційного руху європейським державам-претендентам та державам-кандидатам на вступ до ЄС та захистити їх від можливих агресивних дій з територій окремих їх держав-сусідів. Події останніх років не лише в Європі, але й у світі, показали хижацьку суть Російської Федерації, поведінка якої на міжнародній арені є не лише непередбачуваною, але й відверто злочинною. З огляду на це роль своєрідного безпекового “даху” для потенційних членів ЄС відведена саме Північно-Атлантичному Альянсу.

Підступність зазначеного міфу криється ще й у тому, що у такий спосіб на території сучасної України 30 років поспіль кремлівські стратеги намагаються створити умови для можливого задоволення своїх імперських амбіцій щодо комуно-радянського реваншу на основі хворобливих, нігілістичних уявлень про росіян та українців як єдиний народ. Проте двома революціями 2004 та 2014 років український народ довів усьому світу своє устремління жити незалежно від Росії, зберігати національну ідентичність, соборність, орієнтуватися на європейські цінності, розвивати державність. Адже не потребує доведення й аргументації аксіоматичне твердження про те, що не можна інтегруватися одночасно в європейські та російські структури.

Підсумовуючи, можна констатувати, що сучасні глобальні трансформації та інтеграційні процеси, які, як було показано вище, є двома паралельними процесами, що доповнюють один одного, мають певні альтернативи у вигляді світо-системних інтерпретацій. Тому доцільно згадати більш загальний рівень аналізу тих процесів, які відбуваються на рівні світової системи в цілому. Такий аналіз дає можливість, як зауважує О.А. Фісун [4, с. 87], побачити ті генеральні тенденції і перспективи розвитку, які існують тільки в глобальному вимірюванні. Більше того, саме такий ракурс аналізу дозволяє реалістично оцінити перспективи розвитку демократії у сучасному світі, побачити її альтернативи і зробити прогнози на майбутнє. Без такого аналізу будь-які дослідження демократичних процесів і переходів до демократії у сучасному світі будуть неповними і незавершеними.

Список використаних джерел:

1. *Ian Clark. Globalization and the post-cold war order // The Globalization of World Politics. Introduction to international relations. Second Edition. Edited by John Baylis and Steve Smith. Oxford, 2001. — 690 p.*
2. *Мотиль О. Підсумки імперій: занепад, розпад і відродження // Монографія. — К.: «Критика», 2009. - 200 с.*
3. *Зінченко В.В. Глобалізація і глобалістика: Навчальний посібник. — Львів: «Новий Світ-2000», 2020. — 428 с.*

4. Фисун А. А. Демократия, неопатримониализм и глобальные трансформации: Монография. — Харьков: константа, 2006. — 352 с.,